

VRTNAR.

List s podobami za šolsko vrtnarstvo, vrtnarstvo sploh
in za sadjarstvo.

Št. 6.

V Ljubljani, 31. marcija 1891.

Letnik IV.

Vzreja zgodnjih sadik v sobi.

Prijatelj vrtnarstvu, ki ima majhen vrt pa malo sredstev ter je zelo oddaljen od mesta, kjer se za denar vse dobi, ima pomladi veliko skrbi, predno redno zasadi ter obseje svoj vrt. Zlasti saditev mu dela skrbi, on namreč potrebuje sadik, a od kod jih vzeti? Vrtnarji so oddaljeni, prostora je malo, posebno gorko gredo narediti, pa iz mnogih ozirov ne kaže.

Kaj je torej storiti? Najpreprostejše sredstvo je, vzgajati sadike v loncih in zaboječkih po sobnih oknih, in sicer s pomočjo sobne toplote. To se da prav izvrstno narediti, le nekaj malih priprav je treba. Pred vsem potrebuješ posode. V ta namen rabijo cvetlični lonci ali tudi zaboječki od smodek, ako jim dno preluknjaš. Boljši so seveda cvetlični lonci. Oni so luknjičavi ter ne držé preveč prsti, kar je posebno važno. Mlade rastlinice, ki prebódejo iz semena, ne smejo se itako razviti, dovolj je, da seme dobro vzkali ter se naredé nekateri listi — v to pa ni treba mnogo hrane, pač pa mora biti dobra in lahka. Vse, kar je v prsti nerazkrojenega, je neužitno — to sicer rastlinicam prebave ne moti, pač pa lahko škoduje koreninam. — Za setvene lonce vzemimo toraj dobro predelane in s peskom pomešane povrtne prsti. Da pa vanje ne pride preveč prsti in da se dobro in pravilno zračí, naspí na dno precej na debelo črepinj, vrhu njih pa dení prsti na debelo, šote v koseh ali kaj drugega enakega. Kosci naj bodo na primer za lešnik debeli. Te prezračevalni plasti smeta zavzemati dve tretjini lončeve vsebine (podoba 22.). Posodo zaspí potem s prstjo skoraj do vrha. Kakšne sestave bodi ta prst, to je zavisno od vrste semena. Zelenjadno seme ter semena balzamin, nebin, levkoj, tobaka in drugih potrebujejo na pr. kompostne, seveda dobro predelane prsti, seme begonij, glóksinij, torenij in sploh sobnih cvetic pa ljubijo črno gozdno prst.

Predno seješ, pritisni prst s kako deščico, še bolje, z dnom drugega lonca, da dobiš gladko površino. Ob robu pritakni etiketo z imenom semena, katero potem posej. — Pri setvi drži se vedno pravila: „Ne pregosto“. Semenska zrna se po-

Podoba 22.

Podoba 23.

sade posamezna ter vtisnejo nekoliko v zemljo. Potem jih pokrij toliko na debelo s fino prstjo, kolikor so sama debela. Prav finega semena, kakor na pr. begonij, gloksinij, niti ni treba pokriti s prstjo. Po semenu nasuto prst zopet nekoliko pritisni ter potem poškropi. Vodo pa po prsti prav fino razprši.

Da seme obvaruješ suhega sobnega zraka, pokrij posode s šipami, katere moraš vsak dan obrisati s suho ruto. (Glej podobo 23.)

Pri vzgoji moramo razločevati med trdnimi in občutljivimi rastlinami. Različnih takih rastlin ne smemo nikdar skupaj sejati v en lonec, na pr. na eno stran zelje, na drugo pa begonije.

Lonce z zelenjadnim semenom postavimo na okno zakurjene sobe, druge pa na kakšno klop blizu peči. — Tema nič ne škodi, dokler seme ne vzkali. Kadar pa vzkali, tedaj pa treba lonec predejeti na okno, in paziti moramo, da se prst ne usuši, pa tudi premokra ne sme biti.

Podoba 24.

lonec. Najboljše jih narediš toliko dolge in široke, da jim je prostora na oknu. Na dno naspj plast črepinj. Njih prst boji močnejša in manj pomešana s peskom. S primernim klinec dvigni prav pozorno mlade rastlinice, odščični jim nekoliko srčne korenine ter jih vtakni v luknjico, katero si naredil v zabojevo prst. (Glej podobo 23.)

To delo zvrši hitro in pazljivo, da rastlinice ne trpe kaj škode. Z ozirom na velikost in rast rastlin presadi rastline gosteje ali redkeje. (Glej podobo 24.). Rastline zelenjadne in velikih cvetic naj bodo po 3 do 4 centimetre druga od druge. Manjše rastline sadi gosteje. Prav fine rastline moraš po saditvi o pričetku pokrivati s šipami. Zelo važno je sadike privaditi zraku in vetru, in sicer prav polagoma jih moraš privaditi. Od kraja odpiraj le po malo okno, potem vedno bolj in sledujoč postavi zaboje kar na plano na primeren kraj. Tako utrjene rastline rasto potem brez ovire, ako jih v grede presadiš, in niso v nevarnosti, da jih solnce posmudi, kakor rado tiste, katere so nepravilno po sobah vzgojene.

Beli repuh (*petasites albus*).

Beli repuh, imenovan tudi beli lopuh, sorodnik navadnega repuha (*petasites off.*), je kaj primerna cvetlica za tiste prostore na vrtih, koder zaradi neugodne lege, slabe zemlje ali zaradi kakega drugega vzroka ne uspejajo druge cvetlice, n. pr. v kakem vlažnem kotu. Dasi repuhu vlažnost najboljše prija, vendar raste tudi na vsakem prostoru, naj si bo kjer koli, tudi v solčni legi. Repuh spada v vrsto rastlin, katerim se cvetje preje razvije nego perje. Uže meseca svečana prikažejo se iz zemlje okroglaste, v zeleno kožico povite glavice, in to gosto, druga poleg druge. Za nekoliko dni jim prične kožica pokati, a iz zavoja prilezejo polagoma cveti, iz početka zelenkasto-žolti, kasneje belkasti. Kakor smo omenili, prično se cveti prav rano razvijati, ko druge cvetlice komaj iz zemlje poganjajo. Baš zaradi tega, ker s svojim zgodnjim cvetjem vrt krasi, vreden je beli repuh, da se mej druge vrt olepšujoče cvetlice uvrsti in med njimi udomači. Perje prične poganjati kmalu, kadar odcvete. Tudi ono je zaradi svoje lepe oblike in svežega zelenila

vrtnu v kras, ob enem pa varuje rastlino prehode vročine, ker se kot solnčnik razprostira nad koreninami, da so v senci in vedno vlažne.

Beli repuh se nahaja najčese po bukovih gozdih. Iz korenine se vzdiguje cvetlično steblo, na katerem so cveti šopkasto nameščeni. Če pogledamo cvet natančneje, vidimo, da spada rastlina mej košarnice ali sočvetke (*compositae*), v podvrsto kolobarnic (*corymbiferae*), pri katerih so posamezni cveti ob robu košarice jezičasti. Kasneje razvijajoči se listi so podobni listom navadnega repuha, oni so namreč okroglasto srčasti, po robu zobčasti in zdolaj volnati.

Ako hočemo beli repuh zasaditi na vrtnu, najbolje ga je spomladi, ko cvete, nabrati v gozdu ter ga na določen prostor posaditi. Ob suhem vremenu mu večkrat prilijmo. Kadar se mu razvijo listi, ni treba prej prilivati, dokler ne zapazimo, da mu perje vene.

Vrtnarji goje neki plemenit, dišeč repuh (*petasites fragrans*), imenovan tudi zimski heliotrop. Priljubljen je posebno zato, ker v topli sobi cvete že meseca grudna in prosinca. To dosežemo tudi pri belem repuhu, ako jeseni posadimo krepke, cvet obetajoče korenike v lonce, nje pa premestimo, kadar nastopi mrzlo vreme, v toplo sobo ter po malem prilivajmo. Kadar odevete, vzamemo repuh iz lonca in ga posadimo v zemljo na vrt, kjer se korenike toliko okrepejajo, da so sposobne za zopetno jesensko saditev.

Rajko Justin.

Pomoč zoper ozeblino sadnega drevja.

V Geisenheimu na Nemškem je kraljeva sadjarska šola, ki objavlja naslednji svet: Iz mnogih okolic dohaja zmerom več poročil, koliko škode je mrzaz naredil sadnemu drevju, zlasti jabolčnemu. Mnogo dreves se je popolnoma posušilo, druga so le malo pognala in le životarijo. Če jim ne pomagamo, onemorejo nam zeló, in prihodnja zima jih popolnoma uniči. Uže mrtvega lubja in lesa ni mogoče oživiti. Pomagamo pa lahko, če se pod mrtvo skorjo nahaja še nekaj življenja, da se še žive plasti lubja in lesovine zopet okrepejajo. To pa dosežemo najlaže, ako pospešujemo in pomnožujemo hranilne snovi, ki drevesu prihajajo iz tal. V tem slučaju se opomorejo drevesa še najpoprej, in v to svrhu jim je treba primerno gnojiti; tekoč gnoj pa pomaga najhitreje. Vzame se torej nekoliko prave gnojnice, pomeša z vodo in pridene lesnega pepela, ter vsa mešanica naj nekaj časa stoji na miru, najmanj 24 ur, predno se rabi. Pepela je dosti, ako se ga po polno peščico vrže na vsako posodo zalivko.

Nekateri gnojijo bolnim drevesom na slab način. Namečejo namreč nekaj gnoja okoli debla po tleh, od koder dobivajo korenine le malo namenjene jim hrane. Večino posrkajo trave, mah in gornja plast zemlje, do korenov pa malo ali nič ne prodira. Pomniti pa je, da hrano srkajo le najsrajnjeje, najfineje drevesne korenine, katere niso blizu debla, ampak daleč proč in po 1 do 2 metra globoko v zemlji. Zatorej moramo gnojiti pod skrajnjim vejevjem, ker tako daleč navadno segajo korenine. V to svrhu narejamo proti drevesni velikosti več ali manj lukenj v zemljo, 3—8, ki so od 70 centimetrov do 1 meter globoke. V sleharno luknjo izlijemo po dve posodi zalivki, z gori omenjeno tekočinsko gnojnico napolnjeni. To naj se sedaj kmalu zgodi ter v 14 dneh ponovi. Luknje lahko ostanejo odprte, da prihaja zrak, ki blagodejno vpliva na novo rast drevesno. Dobro je, če zemljo pod drevesom prekopljemo in mrčes in njegove zalege pokončamo.

Drevesom z močno, rjavo skorjo je treba ob enem puščati, to je, zarezajo se v skorjo podolgovate zareze. Izkušnje pri nas učijo namreč, da ozeblino jemljejo skorji raztezljivost, in zatorej ne more rasti, ker ima preveč ovir premagovati. S puščanjem se odstrani ta ovira, skorja dobi prejšnjo raztezljivost in se dosti

laže pomlaja. Zareze morajo biti zelo redke in nikoli po južni ali prisojni strani drevesni.

Koščičasto sadno drevje je občutljivo zoper gnojitev in nareja kecmovino, vendar svetujejo gnojiti tudi takšnim drevesom. Toda gnojnice je treba dvakrat toliko vode priliti, kolikor za druga drevesa.

Akopram ni pričakovati, da bode gnojitev pomagala vsem drevesom, ohranila bode vendar mnogim življenje in jim pospešila rast, ki bi sicer bila uničena. To je vsakakor dobiček posestniku, če pomisli, kako po malem novi nasadi doraščajo, in koliko dohodkov daje doraslo drevo.

Raznotere vrtnarske reči.

Zgodnji fižol. Ako hočeš imeti prav zgodnjega fižola za salato, a nimaš gorke grede, izberi na vrtu najgorkejši kraj, ki je navadno ob kaki južni steni. Na tem kraju naredi gredo in nanosi toliko zemlje, da dobi greda strmec, ki je obrnen proti jugu. Na to gredo vsadi fižola, in sicer v vsako luknjo po 5 do 6 fižolov. Ob enem prilivaj fižolu vsak dan z zelo toplo (zgreto) vodo. Pri oblačnem vremenu ne zalivaj. Kadar se je bati mraza, pokrivaj vsajene fižole ali pa nežne rastlinice s cvetličnimi lonci. Zemlja na tej gredi bodi lahka in rahla, ker fižol v težki zemlji zgnije, v prerođovitni pa naredi preveč listja, a malo stročja.

Mlada drevesa, katera so oglodali zajci, je najbolje tako le zdraviti: Ako ni drevesna lubad še oglodana okrog in okrog, rešimo še vedno lahko taka drevesa, in to toliko laže, kolikor manjša je rana. Najboljša je pa za to navadna cepilna smola, katera je tudi mrzla tekoča. Cepilno smolo si lahko sam narediš. Vzemi navadne čevljarske smole, katera bodi kolikor mogoče čista, razgrej jo na ognji, in kadar jo odstaviš od ognja, prilij jej polagoma na vsak kilogram smole 10 dekagramov špirta. Ta smola je tekoča, in s čopičem lahko hitro in dobro vse rane zamažeš. Sploh je to mazilo najboljše za vsakovrstne rane. Ako smola sčasom otrdi, napraviš jo zopet tekočo, če ji doliješ špirta.

Gnojiti moremo sadnemu drevju s suhim ali mokrim gnojem. Kedor, hoče pospešiti rast lesu, naj gnoji konec marca meseca in ob začetku aprila; cvetnim očesom na korist gnoji pa v avgustu in septembru. Gnojnico pomešaj pred porabo s polovico vode ter jo nekoliko od debela proč prilivaj drevesu; primešati smeš tudi nekoliko pepela.

Izvrsten gnoj vrtom je cestno blato, ki pa ima še to prednost, da je zelo ceno. Kakor se pri nas še mnogo gnojilnih snovi pogublja brez koristi, tako se tudi cestno blato. Cestno blato, zlasti po vaških in srenjskih potih, je veliko vredno. V njem so razen rudninskih gnojil gnili ostanki rastlinski ter mnogo živalskega blata. Ako cestno blato skrbno zbiramo, mešamo na kompostu ali ga kar naravnost s prstjo pomešamo, dobimo gnojilo, ki je mnogim zelenjadnim in lepotičnim rastlinam dosti bolj hasnivo nego hlevski gnoj. Razumen vrtnar porabi naj torej skrbno ta gnoj, ako ga le ima.

Ako naročiš drevja, pa je na potu zmrzavalo, bodi posebno previden, kadar ga dobiš. Nesi drevje v slamo povito, kakor ga dobiš, na temen in primerno gorak kraj, kjer ostani toliko časa zavito, da se odtaja. Potem ga odveži in prisi v prst. Preglej pa drevje natančno, koliko je trpelo od mraza. Koder je zmrzlo, je rdečkasto rjavo.